

Ivan Cankar – HLAPCI

1. KATERA REALNA DRUŽBENO-KRITIČNA DEJSTVA SO VPLIVALA NA NASTANEK DRAME?

Evropo so pretresale krize (nem.- fra. odnosi, brit. - nem. odnosi, zapleti na Balkanu) Razmerje političnih sil na Slovenskem se je po zbornskih volitvah 1891 spremenilo. Izoblikujejo se politične stranke, liberalci in katoličani niso več složni. Po deželnozborskih volitvah leta 1907, ko je zmagala klerikalna stranka, je bil politični položaj na slovenskem zelo spremenjen, predvsem v škodo liberalno usmerjenega učiteljstva. Katoliški dnevnik Slovenec je objavljala grožnje naprednim učiteljem, kar je Cankarja razburjalo.

2. KAKŠEN SPREJEM JE DOŽIVELA? KDAJ JE BILA PRVIČ ODIGRANA?

Drama je bila napisana novembra 1909. Prvič pa je bila uprizorjena komaj 10 let kasneje zaradi cenzure in slabih kritik. Cankar uprizoritve za katero se je zelo prizadeval ni doživel

3. ZUNANJA ZGRADBA.

Drama je iz 5 dejanj, ki skupaj tvorijo dramski trikotnik. Prvo in drugo dejanje ima 6 prizorov, tretje tri, četrto pet in peto sedem.

4. NOTRANJA ZGRADBA:

a) ZASNOVA: 1. DEJANJE → uvodni prizor, ko govorita Jerman in Anka + izid volitev predstavitev oseb in politične situacije v kateri se nahajajo

b) ZAPLET: 2. DEJANJE → prilagajanje učiteljev novim razmeram + konflikt med župnikom in Jermanom. Zmaga klerikalcev na volitvah

c) VRH : 3. DEJANJE → Jermanova odločitev

č) RAZPLET : 4. DEJANJE → Zborovanje, Jermanov poraz

d) RAZSNOVA: 5. DEJANJE → Jermanova sprava in odločitev za smrt

DOGAJALNI ČAS : Zajema čas od pomladi, ko so volitve, do Božiča,.

DOGAJALNI KRAJ : Prvo, drugo in četrto dejanje se odvijajo v javnem prostoru – vrt pred županovo hišo, šolska zbornica, krčma ; dve pa v Jermanovi sobi.

5. POVZETEK DOGAJANJA PO POSAMEZNIH DEJANJIH

Drama se začne, ko pro-slovensko in napredno meščanstvo čaka na izide volitev, ki bodo krojili usodo slovenskega naroda v prihodnosti. Bije se hud boj med klerikalci in liberalci. Vsi "zavedni" Slovenci, si želijo, da bi se narod odločil v prid naprednim reformam, a se v naslednjem poglavju, ko temu ni tako, obrnejo po vetru in se pričnejo prilizovati cerkvi in lokalnemu župniku.

Nekateri vseeno ostanejo zvesti svojim idejam in idealom, naprimer učitelj Jerman in kovač Kalandar, zato se ostalo ljudstvo, ki je vodeno in manipulirano s strani cerkve, obrne proti njima, kar izzove tudi fizični spopad.

V **prvem dejanju** so vsi zbrani v gostilni in čakajo na rezultate volitev. Vname se bučna razprava o možnih rezultatih in posledicah, vsi prisotni se potegujejo za zmago liberalcev. Kasneje pride Hvastja, ki je na strani klerikalcev in z Komarjem se zapleteta v hud besedni

spopad, ki preide v zmerjanje.

Pride poštar in naznani, da so zmagali nazadnjaški klerikalci, vsi molče obnemijo.

V **drugem aktu** je prikazan prizor pospravljanja knjižnice v katerem iz knjižnih polic mečejo vse kar ni strogo cerkveno in vse kar ni pogodu novi klerikalni oblasti. Zelo zanimiv je tudi prizor, ko mora sedaj spreobrnjeni Komar, poklekniti pred Hvastjo, saj se mu hoče prikupiti. Edini, ki se upre vsiljeni in nazadnjaski cerkveni avtoriteti je Jerman. Zato se ostro sporece z župnikom, kar zaplete zgodbo

V **tretjem dejanju** Jerman in Kalandar modrujeta kakšni so vzroki, da so se vsi zahrbtno obrnili proti lažnim idealom. Nato pride župnik in želi od Kalandra, da mu hlapčuje tako kot ostal narod, ta se temu seveda v vseh pogledih upre, zato župnik namigne, da bi se lahko zgodilo, da bo naščuval narod proti njemu

V **četrtem dejanju**, je prikazano srečanje "antikristov" v gostilni, ki se nato sprevrže v pretep, ko hoče zavedeno ljudstvo linčati Jermana.

Jerman je ranjen.

V **petem dejanju** se Jerman uda. Pripravi se za odhod na Goličavo, kamor so ga premestili. Svojo štafetno palico preda Kalndru z besedami: "za dve moji roki... Ta roka bo kovala svet". Nato se vda v usodo. Pred tem mu Hvastja zaželi srečno pot in izkaže se, da je on od vseh klerikalcev, pod površino, še najbolj zainteresiran za ideje svobodnega naroda. Tako se drama konča z zlomom glavnega idealista in protagonista, z zaslepljenim slovenskim narodom in z zmago cerkve, kot avtoritete na področju duha, šolstva in politike!

6. POGLAVITNI MOTIVI

- Motiv učitelja (prostovoljca, ki v spopadu z družbeno stvarnostjo propade)
- Motiv neuslišane ljubezni (Jerman zaljubljen v Anko, Lojzka pa v Jermana)
- Motiv materinsko-sinovskega kompleksa
- Motiv volitev
- Motiv predpostavljenega v službi
- Motiv brezbržnosti (se kaže pri
- Motiv volje do moči (Župniku je oblast pomembnejša od prepričanja)
- MOTIV BOJA ZA MOČ IN OBLAST

7. POGLAVITNA TEMA: » Učiteljeva neukrotljivost v spopadu s stvarnostjo privede do njegovega notranjega zloma, na kar se navezuje problem etične krivde, ki se izpostavi ob motivu materine bolezni in smrti«

Položaj učitelja v nadvladi klerikalcev

8. GLAVNI IN STRANSKI LIKI

- UČITELJ JERMAN : glavna oseba drame in nosilec dramskega dogajanja.
- ŽUPNIK : Jermanov protiigralec in pomembno usmerja dogajanje drame
- KALENDER, kovač: spreobrnjeni učitelj. Na prizorišče se pojavi šele na začetku tretjega dejanja. Trezno presoja družbene razmere in nič ne obtožuje ljudi. Je močan – ni razdvojen kot Jerman. Položaja ne ocenjuje čustveno ker pozna cilj svojega delovanja.
- JERMANOVA MATI: je v drami stranska oseba ampak ima v dogajanju drame osrednjo vlogo. Materin poseg v dogajanje ima simboljno vlogo.
- LOJZKA: ima dvojno vlogo : pomaga usmerjati Jermanovo osebnost in zapleta dramsko dogajanje.
- UČITELJ KOMAR se s svojimi pripombami vtika v prisotne, jih zbada in žali. Je karikatura sprevrženega človeka. Je tudi zvit, saj je lojalen do ndrejenih, zbadljiv do enakih in surov do šibkejših.
- UČITELJ HVAŠTJA: njegova temeljna misel je boj za kruh.
- NADUČITELJ : najprej govori o vsesplošnem napredku, nato pa po politični spremembi postane neomajen borec za krščanske vrednote.
- UČITELJICA MINKA: je zelo plitva oseba, po značaju se še najbolj približa Komarju, a se za nobeno stvar ni pripravljena konfrontirati. Kaže se kot bolj zmerna osebnost.
- ZDRAVNIK je stranska oseba, s katerim poskuša avtor ustvariti eroničen prikaz celotne družbe. Je del skupine (z županom in nadučiteljem).
- UČITELJICA GENI : e zelo zbadljiva in natančna. Še vedno se zavzema za slovenstvo, a ve, da bo se mora sprenevedati, če hoče lepo živeti.

9. KDO JE JERMAN? JE REVOLUCIONAR? TO POSTANE? KDAJ? LAHKO GOVORIMO O TRAGIČNEMU IZIDU DRAME? KAJ JE OSREDNJI JERMANOV PROBLEM?

Jerman je glavna oseba drame in nosilec dramskega dogajanja. Je človek, ki mu je ljubezen nekaj velikega v življenju in podobno sprejema tudi druge stvari. Življenje jemlje zares in odgovorno, zato se tudi počuti osameljenega v svetu, kjer prevladuje (Ankina) lahkotnost in veselost, kar ga pa tudi pri njej privlači. Je kritičen, ironičen presojevalec javnega dogajanja. Je pošten dosleden. Na trenutke celo egocentričen (svoje osebne interese postavlja pred interese skupnega boja),.Od začetka je bil umirjen in ni zelo naglas razkazoval svoje miselnosti. Vendar pa se sve to stopnjuje skupaj z njegovim revolucionarizmom vse do nastopa v gostilni. Po porazu njegov revolucionarizem zamre, počuti se starega, brez energije. Jerman je revolucionar. Revolucionar postane po volitvah ko njegove ideje postanejo zatirane iz strani klerikalcev Na glas razkazuje svojo miselnost, vse to se pa z njegovim revolucionarizmom stopnjuje. Da je revolucionar se pokaže predvsem ko se »spopade« z župnikom in se odloči urediti stvari v učiteljski zbornici, medtem ko so se drugi učitelji že prilagodili novonastalemu položaju. Glede na tragičnega junaka bi bila lahko to tragedija. Vendar izid drame ni tragičen ker se Jerman moralno odreši in notranje zmaga.

10. IDEJNOST DRAME.

Ideja drame je hlapčevanje, način obstoja množice in slepo sledenje vrhovnim oblastem.

Ideja je prikazana z likom Jermana ki se hlapčevanju upira in poskuša množico zbuditi iz zmanipuliranih sanj ki jih narekujejo drugi, da bo lahko vsak posameznik zaživel.

KATERI SILI SI STOJITA NASPROTI? KATERA STALIŠČA ZASTOPATA JERMAN IN ŽUPNIK? KAJ PA DRUGI LIKI? KAKŠEN JE IZID BOJA?

- a) JERMAN, ki je socialist in se zanaša na zmagovito mogočnost demokracije
- b) ŽUPNIK je predstavnik klarekalizma in zagovarja teorijo avtoritativne oblasti, potrebne sile, diktature.

Nasproti si stojita dve legitimni morali vendar župnikova, krščanska, po volitvah postane legalna. Zmaga župnikova stran saj sta Jerman in Kalandar edina ki se borita, ostali ponižno sklonijo glave in sledijo krščanski morali kljub temu da se z njo morda ne strinjajo. Mati zastopa krščansko stran saj je sama globoko verna in veruje v dobroto cerkve in župnika.

KAKO SI RAZLAGAŠ KONEC?

Konec si razlagam kot predsmrtne blodnje Jermana, ki si tako močno želi odpuščanja kot zadnje odobritve za prehod na oni svet da jo sliši in si sam streže po življenju.

KAJ JE GOLIČAVA?

OPREDELI ODNOS LOJZKA – JERMAN.

Lojzka, ki Jermana potihem ljubi, razkriva različne plati Jermanovega čustvovanja, ki vodijo od nesrečne ljubezni do Anke, do spoznanja o slabištvu in sanjaštvu in nemoči njegove lastne osebnosti ter ga privedejo v občutje malodušja in strahu. Jerman Lojzko postavi v vlogo, ko mu mora prinašati ljubezenska sporočila in zanj opravljati stvari, ki bi jih moral sam. Sama pri tem poskuša ohranяти mirno kri, ampak zaradi Jermanovega trpljenja kaže vznemirjenost in trpljenje, ki ga tudi sama doživlja. Poskuša ga tolažiti četudi bi pri tem sama potrebovala tolažbo. Lojzka ima tolikšno moč, da jo začuti tudi Jerman, ki razkrije Lojzka je prepričana, da lahko Jermanu pri njegovih črnih mislih njena ljubezen pomaga, zato it ljubezni črpa življensko moč in jo v zadnjem hipu prenese na Jermana.

- 11. ETOLOŠKO JE DELO SATIRA. KAJ JE SATIRA? V KATERIH DEJANJIH PRIDE DO IZRAZA? KAJ JE V DRAMI SATIRIČNO?** Satira je posmehljiva, zabavljiva, grenka kritika, ki izhaja iz idealna predstave o svetu, ob kateri se konkretni pojavi izkažejo za moralno ali kako drugače nezadostne. V satiri se združujeta komično in kritično tako, da je kritika izpostavljena na komičen, posmehljiv način. V drami je satirično prikazovanje obnašanja učiteljev pred volitvami in po njih v prvih dveh dejanjih.

12. OPAZUJ GOVOR. KAKO OBLIKUJE JERMAN SVOJE POVEDI?

KAKŠEN JEZIK UPORABLJAJO PREDSTAVNIKI LJUDSTVA?

ALI ŽUPNIK IN JERMAN UPORABLJATA DENOTATIVEN ALI KONOTATIVEN JEZIK?

ČEMU TOLIKO PRISPODOB?

KAKŠNA JE VLOGA BIBLJSKIH PRIMER?

- Tako Jerman kot župnik govorita zelo pretkano in natančno (uporabljata konotativen jezik)
- S prisposodobami osebe prikazujejo nek problem ali svoje čutenje. S pripodobami avtor ustvari predvsem estetsko vrednost drame in kažejo avtorjevo obvladovanje različnih ravni govori.
- Temeljne prisposdobe so vzete iz krščanskega sveta in so podane tako, da so razumljive preprostemu človeku (npr. prisposdoba o hlapcu in gospodarju, prilika o neumnosti in njenih varuhih..) tudi drugače osebe v svojem govoru uporabljajo besedje iz krščanstva – govorijo o pridigi, veliki maši in povzdigovanju, kruhu in vinu ipd. V zadnjem dejanju pa avtor uporablja besedje, značilno za simbolizem (npr. oditi na pot = umreti...).
- Govor učiteljev je različen v odvisnosti od tega kdo je sogovornik. Ko govorijo z župnikom, so vsi osladni, medtem ko z drugimi govorijo na isti ravni in relativno spontano.
- Kalandrovi stavki so kratki in jedernati, vidi se, da ni zelo izobražen človek, a vendar je poln zdrave kmečke pameti in predvsem izareva mladost in moč, da spremeni prihodnost.

13. S KATERIMI ZNANIMI LIKI IZ LITERATURE BI LAHKO PRIMERJALI JERMANA IN NJEGOV BOJ? UTEMELJI.

14. KAKŠNA JE DRAMSKA TEHNIKA? UTEMELJI.

SINTETIČNA – zgodbi sledimo od začetka do konca, analitičnih vložkov je malo in ne pripomorejo k razpletu ali razumevanju zgodbe. Najprej se seznanimo z vzrokom šele nato s posledico.

➔ Poimenovanje HLAPEC je preneseno na določen tip ljudi, ki jih označuje značajska lastnost → hlapčevanje, podrejanje, samozarajevanje. Avtor izpostavi značajske lastnosti določenih ljudi ter njihovo postavitve v podrejeni položaj. Poleg satire avtor uporabi še : karikaturu ironijo, grotesko,